

ULOGA I ZNAČAJ BANKARSKOG SEKTORA U OSTVARIVANJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA

THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE BANKING SECTOR IN ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Marija Petrović – Randelović⁵⁶

Jelena Radojčić⁵⁷

Aleksandar Manasijević⁵⁸

DOI: <https://doi.org/10.31410/limen.2018.144>

Sadržaj: Ciljevi održivog razvoja se ne mogu ostvariti bez zajedničkog i sinergijskog delovanja različitih privrednih i društvenih subjekata, organizacija i institucija. Cilj ovog rada je da, analizom uticaja bankarskog sektora na ekonomsku, socijalnu i ekološku dimenziju održivog razvoja, doprinese jasnijem razumevanju njegove uloge i značaja za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja. Rad ukazuje i na značaj uvođenja koncepta održivog razvoja u bankarsko poslovanje putem integrisanja pitanja zaštite životne sredine i društvenog razvoja u poslovne politike i strategije banaka.

Ključne reči: Održivi razvoj, društveno odgovorno poslovanje, zaštita životne sredine, održivo bankarstvo.

Abstract: The goals of sustainable development cannot be achieved without the common and synergistic action of various economic and social subjects, organizations and institutions. The aim of this paper is to contribute to a clearer understanding of its role and importance for achieving sustainable development goals, by analyzing the impact of the banking sector on the economic, social and ecological dimension of sustainable development. The paper also points to the importance of introducing the concept of sustainable development into banking operations by integrating environmental issues and social development into business policies and strategies of banks.

Keywords: Sustainable development, socially responsible operating, environmental protection, sustainable banking.

1. UVOD

U periodu nakon Drugog svetskog rata brojne građanske inicijative i kolektivne akcije uticale su na povećanje svesti o potrebi rešavanja četiri akutna problema sa kojima se svet suočava: mir u svetu, sloboda, razvoj i zaštita životne sredine. Tokom 70-ih i 80-ih godina XX veka došlo je do formiranja brojnih svetskih komisija, koje su doprinele institucionalizaciji ovih problema i aktivnom promišljanju načina za njihovo rešavanje. Aktivnosti ovih komisija bile su usmerene ka povećanju kolektivne svesti o međusobnoj povezanosti ovih problema i značaju interaktivnog delovanja svih zainteresovanih aktera u

⁵⁶ Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu, Srbija

⁵⁷ Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu, Srbija

⁵⁸ Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu, Srbija

pravcu njihovog rešavanja. Održivi razvoj, koncept koji stavlja akcenat na visok stepen povezanosti između razvoja i zaštite životne sredine, predstavlja tipičan produkt takvih nastojanja.

Pitanja održivog razvoja dobijaju na značaju ulaskom u XXI vek, kada je postalo jasno da nagli porast broja stanovnika na planeti vrši veliki pritisak na raspoložive resurse i preti njihovom iscrpljivanju i ozbiljnom ugrožavanju stanja u životnoj sredini. Svet je danas suočen sa problemom zajedničke odgovornosti, zahtevom za delovanjem na globalnom nivou kako bi se privredni razvoj prilagodio potrebama prirode i ljudi, kao i sa moralnom odgovornošću da se planeta mora sačuvati za buduće generacije. Ono što predstoji sadašnjoj generaciji je da potomstvu ostavi bar onoliko mogućnosti za razvoj koliko ih ona ima. Usled toga, pitanja održivog razvoja postaju centralna preokupacija nosioca ekonomske politike svih zemalja.

Održivi razvoj nije sam sebi svrha: njegov cilj je da se obezbedi kontinualno raspolaganje ograničenim resursima u dugom vremenskom periodu. Ciljevi održivog razvoja se ne mogu ostvariti bez zajedničkog, sinergijskog delovanja velikog broja različitih privrednih i društvenih subjekata, organizacija i institucija. Mnogi privredni sektori, prisutni u privrednom životu jedne nacionalne ekonomije, su pod uticajem nastojanja da se razvoj ostvaruje na održivoj osnovi morali da evoluiraju, kako bi postali ravnopravan akter u aktuelnim tokovima. Među njima se svakako ističe bankarski sektor, koji predstavlja noseći stub razvoja jedne nacionalne ekonomije. Usled toga, uloga i značaj bankarskog sektora u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja predmet je istraživanja ovog rada.

2. ZNAČAJ ODRŽIVOG RAZVOJA U SAVREMENIM USLOVIMA POSLOVANJA

Početak sedamdesetih godina XX veka dominiralo je stanovište o nepostojanju usklađenosti između koncepta ekološke zaštite i koncepta ubrzanog razvoja. Rešavanje problema razvoja usmeravanjem pažnje ka ostvarivanju veće stope privrednog rasta imalo je za posledicu povećanje ekološkog pritiska u ekstrakciji prirodnih resursa i time uslovljenu pojavu ogromnih problema zagađenja životne sredine. Pridavanje veće pažnje privrednom rastu i zanemarivanje problema ekološke zaštite posledica je pogrešnog uverenja da ekološka zaštita zahteva preusmeravanje realnih i finansijskih resursa sa proizvodnje na oblast zaštite životne sredine i da time ograničava rast GDP-a. U poslednjoj deceniji XX veka, sa evolucijom poimanja o razvoju u pravcu implicitnog naglašavanja održivog razvoja, shvaćeno je da ova dva koncepta čine dva komplementarna aspekta održivog razvoja.

Kreatori ekonomske politike, poslovna zajednica, brojne vladine i nevladine organizacije postigli su saglasnost o potrebi i značaju hitnog preduzimanja mera i aktivnosti radi ostvarivanja ciljeva održivog razvoja. Činjenica je da ukoliko bi se nastavilo sa eksploatacijom neobnovljivih i neograničenih resursa u onoj meri koju diktira planirana progresija stope privrednog rasta, vrlo brzo bi se došlo do tačke iscrpljivanja resursa i bespovratnog ugrožavanja životne sredine, i to bez alternative za budući period. U tom smislu, održivi razvoj, pored ekonomske, uzima u obzir i socijalnu i ekološku dimenziju razvoja, kako bi se omogućila održivost i optimalna pozicija svih aktera koji učestvuju u procesu ostvarivanja razvoja, ali i suočavanje sa posledicama i koristima koje razvoj donosi.

3. DOPRINOS BANKARSKOG SEKTORA OSTVARIVANJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA

Banke su u poslednjoj deceniji XX veka počele sve više da uključuju elemente održivosti u svoje osnovne aktivnosti. Aktivnosti odlučivanja kod odobravanja kredita i procene kreditnog portfolija uključuju i kriterijume zaštite životne sredine i socijalne odgovornosti korisnika kredita [1]. Ovakav reaktivni, odbrambeni i povrh svega, tradicionalni pristup održivosti ustupa mesto inovativnim i proaktivnim strategijama, koje imaju za cilj ostvarivanje koristi koje pruža primena koncepta održivosti u bankarsko poslovanje. Usmerenost banaka ka održivom bankarstvu je, takođe, odraz suočavanja sa trodimenzionalnim pristupom u donošenju investicionih odluka na finansijskom tržištu, baziranom ne samo na analizi prinosa i rizika, već i uticaja koje organizacije imaju na životnu i društvenu sredinu [2].

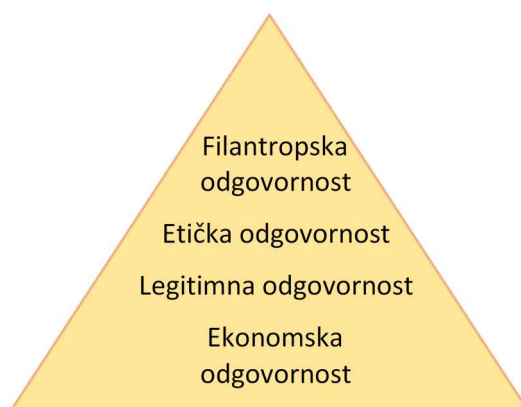
U deceniji koja je usledila nakon poslednje globalne finansijske krize bankarsko poslovanje prolazi kroz transformaciju od tradicionalnog, dominantno profitno orijentisanog, ka održivom bankarstvu, koje podrazumeva stvaranje vrednosti za same banke, finansijski sistem i društvo u celini. Za banke, održivo bankarstvo predstavlja mogućnost za povećanje tržišnog učešća, profita i lojalnosti korisnika finansijskih usluga, kao i poboljšanje imidža i osvajanje pozitivne medijske pažnje [3]. Empirijska istraživanja veze između poslovanja finansijskog sektora i održivog razvoja pokazala su da implementacija koncepta održivosti može imati pozitivan uticaj na stabilnost bankarskih profita [4], a time i na stabilnost finansijskog sistema.

Formalna definicija održivog bankarstva se još uvek razvija. Često se održivo bankarstvo posmatra kao kombinacija upravljanja rizicima (procena i upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima kao deo donošenja odluka u bankama) i odobravanja “zelenih” kredita (kao podrška poslovnim subjektima sa pozitivnim uticajem na životnu sredinu i društvo). Ove dve komponente se smatraju jezgrom održivog bankarstva sa varijacijama u smislu pridavanja manjeg ili većeg značaja jednoj ili drugoj i uključenosti socijalne dimenzije [5]. Uvođenje socijalne dimenzije u definiciju održivog bankarstva nalazi opravdanje u činjenici da se socijalna pitanja prepliću sa pitanjima životne sredine i mogu imati uticaj na poslovanje banaka (na primer, obustavljeni projekti, kašnjenje u izgradnji, pristup kreditima za marginalizovane grupe i sl.).

“Zelene” finansije se često nazivaju održivim ili ekološkim, ali između ovih koncepata ipak postoji određena razlika [3]. “Zelene” finansije predstavljaju strategiju finansiranja koja teži da ostvari istovremeno razvoj finansijskog sektora, poboljšanje životne sredine i ekonomski rast i razvoj. Održive finansije predstavljaju praksu stvaranja ekonomske i društvene vrednosti (posredstvom finansijskih proizvoda i tržišta) koje su održive tokom vremena. To je širi koncept koji obuhvata investicije koje su sveobuhvatnije i inkluzivnije posmatrano ne samo sa aspekta životne, već i društvene sredine. Finansiranje životne sredine je fokusirano na ekološko okruženje zbog čega može da izostane doprinos privrednom rastu [3].

Održive banke se često nazivaju i društveno odgovornim bankama. Društveno odgovorno bankarstvo inkorporira sve aspekte održivog razvoja. Prema hijerarhiji strukture korporativne društvene odgovornosti, na dnu piramide se nalazi ekonomska odgovornost (profitabilno poslovanje), zatim sledi legitimna odgovornost (obaveza poštovanja zakona) i etička odgovornost, dok se na vrhu nalazi filantropska odgovornost kao doprinos društvu i poboljšanju kvaliteta života (Slika 1) [6].

Slika 1: Struktura korporativne društvene odgovornosti [6]

Piramida ilustruje koncept društveno prihvatljive profitabilnosti bazirane na poštovanju zakonskih propisa i etičkih normi, ali ukazuje i da je profitabilnost bitna kao finansijska osnova za filantropiju i brigu za društvo. Kao ključni deo finansijske infrastrukture, banke će doprineti društvenoj sredini ukoliko su profitabilne organizacije koje pažljivo upravljaju rizicima. Finansijska održivost je u funkciji promovisanja održive ekonomije. Ona se nadograđuje socijalnom održivošću kroz doprinos razvoju društva, održivošću životne sredine kroz doprinos njenoj zaštiti i unapređenju. Interna društvena odgovornost podrazumeva odgovorno ponašanje prema zaposlenima, dok se eksterna odnosi na odgovornost prema državi i brigu o društvu.

Banke doprinose ostvarivanju ciljeva održivog razvoja kako (a) direktno, putem transformacije internih procesa (na primer uvođenjem *online* pružanja bankarskih usluga, što vodi smanjenju upotrebe kancelarijskog materijala, ulaganjem u bolju izolaciju, uvođenjem sistema upravljanja otpadom), tako i (b) indirektno, kreiranjem prilagođenih bankarskih proizvoda i usluga koji doprinose očuvanju životne i društvene sredine [7].

Tabela 1: Zeleni finansijski proizvodi i usluge [3]

Poslovanje sa stanovništvom	Zeleni hipotekarni krediti (<i>Energy Efficient Mortgages</i>), krediti za zelene komercijalne objekte (<i>Green Commercial Building Loans</i>), zeleni krediti za kupovinu automobila, zelene kreditne kartice
Poslovanje sa privredom i investiciono bankarstvo	Zelena projektno finansiranje, zelena sekjuritizacija (na primer <i>Forest bonds</i>), angažovanje u IPO za firme koje su odgovorne prema životnoj sredini, razvoj indeksa energetske efikasnosti, kreditiranje bazirano na emisiji štetnih gasova
Upravljanje imovinom	Zeleni fiskalni fondovi (kupovinom udela u zelenom fondu ostvaruju se određene koristi u vidu umanjenja poreza), zeleni investicioni fondovi, "carbon" fondovi
Osiguranje	Proizvodi osiguranja sa diferenciranom premijom prema ekološkim karakteristikama, proizvodi osiguranja prilagođeni "čistim" tehnologijama, osiguranje bazirano na emisiji štetnih gasova

Sve veća zabrinutost u društvu za životnu sredinu i promovisanje društvene odgovornosti kao standarda poslovanja usmerava banke ka razvijanju novih proizvoda i usluga (Tabela 1). Pored toga, prisutna je težnja društveno odgovornih banaka da podrže ekološke i društveno odgovorne

inicijative (programi unapređenja energetske efikasnosti, kulturni i sportski događaji, donacije itd.).

Banke prepoznaju i značaj unapređenja poslovnih politika i strategija u pravcu održivosti, a one organizacije koje integrišu sve aspekte održivosti u svakodnevno poslovanje vide to kao način izgradnje dugoročne finansijske vrednosti. Pojedine velike globalne i nacionalne banke (na primer Citi, Swedbank) ističu da njihovo poslovanje usmeravaju Globalni ciljevi održivog razvoja (UN's *Global Goals – the Sustainable Development Goals*) i da im je zadatak zauzimanje liderske pozicije u ostvarivanju ovih ciljeva kroz inovativna rešenja i promovisanje održivosti [8], [9].

Uloga bankarskog sektora u ostvarivanju ciljeva održivog bankarstva posebno je naglašena u zemljama u razvoju. Iskustva iz ovih zemalja, međutim, pokazuju da se regulatori i udruženja banka suočavaju sa brojnim preprekama u kreiranju nacionalnih okvira za održivo bankarstvo (Tabela 2). Pozitivna iskustva zemalja u razvoju (na primer, Brazil i Nigerija) pokazuju da kombinacija podrške kreatora politike i regulatora održivom bankarstvu i dobrovoljnih inicijativa samih banaka podstiču održivo bankarstvo i povećavaju doprinos bankarskog sektora nacionalnim ciljevima održivog razvoja [5].

Tabela 2: Prepreke sa kojima se suočava razvoj održivog bankarstva u nacionalnim okvirima zemalja u razvoju [5]

<i>Definisanje i merenje održivog bankarstva</i>	Nepostojanje jedinstvene definicije, nedostupnost relevantnih podataka i odsustvo sistematskog pristupa merenju i praćenju napretka i efekata održivog bankarstva na globalnom nivou
<i>Uvođenje održivosti u osnovno bankarsko poslovanje</i>	Problemi vezani za upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima, anticipiranje ovih rizika na nivou individualnih institucija i sistemskom nivou
<i>Kreiranje podsticaja za održivo bankarstvo</i>	Mali broj empirijskih istraživanja koja se bave troškovima i koristima "ozelenjavanja" bankarskog poslovanja, ograničeno objavljivanje podataka o troškovima i prinosima u vezi sa održivim bankarstvom
<i>Ograničenost protoka informacija u vezi sa održivim bankarstvom</i>	Ograničenja u vezi sa pristupom bazama podataka koje omogućavaju adekvatnu klasifikaciju i evaluaciju kredita, informacije nisu prikazane na način koji omogućava razumevanje i donošenje odluka na finansijskim tržištima
<i>Nedostatak ekspertize i kapaciteta</i>	"Zelene" tehnologije se brzo razvijaju i zahtevaju ekspertizu za procenu održivosti, kako regulatora i supervizora banaka, tako i samih banaka

Popularizacija koncepta održivosti i društvene odgovornosti u Republici Srbiji rezultirala je usvajanjem društveno odgovornog ponašanja, kao standarda u poslovanju banaka. Sve banke su u većoj ili manjoj meri uključene u ove aktivnosti, ali se razlikuje stepen njihove uključenosti, odnosno obim i namena izdvojenih sredstava za podršku održivom razvoju. Banke u Republici Srbiji pokazuju najviši stepen društvene odgovornosti prema društvenoj zajednici (pretežno ulažu u humanitarne aktivnosti i pružaju podršku obrazovanju, kulturi i sportu), dok su manje posvećene zaštiti životne sredine i dobrobiti zaposlenih i odgovornosti prema ugroženim grupama [10].

Zaostajanje angažovanja banaka u oblasti zaštite životne sredine je primetno u odnosu na razvijene evropske zemlje. U praksi banaka se ističu prilagođeni proizvodi i usluge (na primer, krediti za energetska efikasnost) i projekti zaštite životne sredine (na primer, revitalizacija i rekonstrukcija centralnih gradskih parkova). Ponuda finansijskih proizvoda bankarskog sektora sadrži i elemente socijalnog bankarstva u vidu podrške početnicima u poslovanju i socijalnim preduzećima. Prisutni su naponi na polju povećanja stepena finansijske inkluzije putem pružanja finansijskih usluga klijentima sa niskim prihodima, iz ruralnih sredina, penzionera, osoba sa invaliditetom, kao i gluvih i nagluvih lica. Pojedine banke pomažu zaposlenima koji žive u teškim socijalnim uslovima ili im je potrebna posebna pomoć.

U bankarskom sektoru Republike Srbije postoji težnja da se poveća stepen transparentnosti društveno odgovornog poslovanja usklađivanjem sa smernicama međunarodnih okvira izveštavanja o održivosti, poput Globalne inicijative izveštavanja [10].

4. ZAKLJUČAK

Kreatori ekonomske politike, ali i cela ljudska civilizacija danas se suočavaju sa ekološkim posledicama "pregrejanog" rasta u prošlosti. To nameće potrebu za zajedničkim, sinergijskim delovanjem svih relevantnih aktera, različitog hijerarhijskog nivoa, nacionalnog i internacionalnog karaktera na podizanju svesti o značaju ostvarivanja održivog razvoja.

U procesu tranzicije ka održivom razvoju, finansijski sektor može odigrati ključnu ulogu generisanjem promena u poslovanju ne samo finansijskih institucija, već i čitave privrede. Iako banke, zbog same prirode bankarskih poslova, ne učestvuju direktno u eksploataciji i zagađivanju životne sredine, kao finansijski posrednici u jednoj nacionalnoj ekonomiji one snose indirektnu odgovornost za stanje u životnoj sredini. Banke mogu da doprinesu rešavanju brojnih ekoloških problema i ostvarivanju strateških ciljeva održivog razvoja jedne nacionalne ekonomije kako uključivanjem koncepta društveno odgovornog poslovanja u sve interne aktivnosti, tako i usmeravanjem spoljnih aktivnosti (kao što su kreditiranje i investicije) na vrednovanje i podsticanje održivosti među klijentima i drugim entitetima u društvu.

LITERATURA

- O'Sullivan, N., Coulson, A. (2013) Environmental and Social Assessment in Finance, In: Unerman, J., Bebbington, J., O'Dwyer, B. (eds) *Sustainability Accounting and Accountability*, Routledge, London.
- Deloitte (2017) Sustainable Banking as a Driver for Growth: A survey of Nigerian Banks, Available at: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ng/Documents/strategy/ng-deloitte-west-africa-sustainability-banking-survey.pdf> (15.11.2018)
- Noh, H. J. (2018) Financial Strategy to Accelerate Green Growth, ADBI Working Paper Series, No. 866, September.
- Deutsche Bank Group (2012) *Sustainable Investing: Establishing Long-Term Value and Performance*, DB Climate Change Advisors, Available at: https://www.db.com/cr/en/docs/Sustainable_Investing_2012.pdf (15.11.2018)
- IFC (2016) Greening the Banking System - Experiences from the Sustainable Banking Network (SBN) (Background Paper for the G20 Green Finance Study Group), Available at: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/712ae885-5985-4fa4-9c27-a089f84f4ab7/SBN_PAPER_G20_3rd+draft_updated.pdf?MOD=AJPERES (15.11.2018)

- Carroll, A. (1991) The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders, *Business Horizons*, 34, pp. 39-48.
- Bouma, J. J., Jeucken, M., Klinkers, L. (2017) *Sustainable Banking: The Greening of Finance*, Taylor & Francis.
- Citi (2017) *Banking on 2030: Citi & the Sustainable Development Goals*, Citigroup Inc, Available at: <https://www.citigroup.com/citi/about/citizenship/download/Banking-on-2030-Citi-and-the-SDGs-Report.pdf?ieNocache=68> (15.11.2018)
- Swedbank (2018) Sustainability, Available at: <https://www.swedbank.com/sustainability/> (20.11.2018)
- Stojanović-Aleksić, V., Erić Nielsen, J., Bošković, A. (2016) Društvena odgovornost u bankarskom sektoru: iskustva iz Republike Srbije. *Bankarstvo*, 45 (2), pp. 34-55.